

אלוקים מת – ואנחנו הרגנו אותו
הרב מואיז נבון

"אלוהים מת" מאת פרידריך ניטשה - מתוך "המדע העליז" (1882), קטע 125:

האם לא שמעתם על האיש המשוגע ההוא, **שבוקר בהיר** אחד הדליק פנס, רץ אל השוק ושאל ללא הרף: "אני מחפש את אלוהים! אני מחפש את אלוהים!"

מאחר שבאותה השעה נאספו שם דווקא רבים מהללו שאינם מאמינים באלוהים, עורר האיש צחוק גדול. האם הלך לאיבוד? שאל אחד מהם, או שמא תעה בדרך כילד? שאל אחר. ואולי הוא מתחבא מפחד מפינו? אולי עלה על סיפונה של אוניה? היגר? - כך צעקו וצחקו כולם יחד בערבוביה.

האיש המשוגע קפץ והתערב ביניהם ונקב אותם במבטיו. "היכן נעלם אלוהים?", קרא, "אני אגיד לכם היכן. אנחנו הרגנו אותו - אתם ואני! כולנו רוצחיו! אבל איך עשינו זאת? [1] איך הצלחנו לשתות את הים עד תומו? מי נתן לנו את הספוג למחות בו את האופק מקצה ועד קצה? [2] מה המעשה אשר עשינו כאשר התרנו את הארץ הזאת משמשה? [3] לאן היא נעה עכשיו? לאן נעים אנו? הלאה מן השמשים כולן? איך אנו צונחים מטה מטה? ואחורה והצידה ולפנים ולכל עבר? היש עדיין למעלה ולמטה? האין אנו תועים כבתוהו אינסופי? האין החלל הריק נושף עלינו? האם לא נעשה קר יותר? האין יורד הלילה כל הזמן? עוד ועוד לילה? האין צורך להדליק פנסים בבוקר? האם עדיין איננו שומעים כלל את שאון הקברנים הקוברים את אלוהים? האם עדיין איננו מריחים כלל את הריקבון האלוהי? גם אלים נרקבים! ואלוהים מת! מת ולא יחיה עוד! ואנחנו הרגנו אותו! במה נתנחם, רוצחים בני רוצחים שכמונו? הקדוש והאדיר מכל מה שהיה בעולם עד כה שנת דם למוות תחת סכינינו - מי ימחה את הדם הזה מעלינו? היכן המים שיטהרוננו? אלו טקסי כפרה, אלו משחקים קדושים יהיה עלינו להמציא? האין גודל המעשה הזה גדול לנו מידי? האין אנו עצמנו חייבים להיות לאלים, ולו כדי להיות ראויים לו? עדיין לא נעשה מעשה גדול מזה - וכל מי שיוולד אחרינו יהיה שייך, מכוח המעשה הזה, להיסטוריה נעלה מכל היסטוריה שהיתה עד כה!"

כאן השתתק האיש המשוגע ושב והתבונן במאזיניו: גם הם שתקו והסתכלו בו תוהים ובוהים. לבסוף השליך את פנסו ארצה, והפנס התנפץ לרסיסים וכבה. ואז אמר: "הקדמתי לבוא. עדיין לא הגיע זמני. המאורע הכביר הזה עודנו בדרך, נודד - בני האדם עוד לא שמעו את שמעו. הברק והרעם צריכים זמן, אור הכוכבים צריך זמן, ומעשים, אף לאחר שנעשו, צריכים זמן כדי להיראות ולהישמע. המעשה הזה עודנו רחוק מהם יותר מן הרחוקים שבכוכבים - ואף על פי כן - הלא עשוהו!"

ועוד מספרים, שבאותו היום עצמו התפרץ האיש המשוגע לכנסיות אחדות והתחיל מתפלל בהן את תפילת האשכבה לאלוהים. וכאשר הוציאוהו החוצה ותבעו ממנו הסברים, לא היה בפיו אלא מענה אחד שוב ושוב: "הרי הכנסיות האלה, מה הן עכשיו עוד אם לא קבריו ומצבותיו של אלוהים?"

~ איך הרגנו אלוקים ואיך הפכנו את עצמנו לאלוהים ~

דברים פרק כה, יג-טז

(יג) לא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסֶּךָ אֶבֶן וְאֶבֶן גְּדוֹלָה וְקִטְנָה: ס (יד) לא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וְקִטְנָה: (טו) אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לְךָ אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לְךָ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר יִקְנֶה אֶלְהֶיךָ נֶתָן לְךָ: (טז) כִּי תוֹעֵבֶת יִקְנֶה אֶלְהֶיךָ כָּל עֲשֵׂה אֱלֹהִים כָּל עֲשֵׂה עוֹל: פ

רבינו בחיי דברים פרשת כי תצא פרק כה פסוק טז

(טז) כל עושה אלה. יחזור למעלה, לאבן ואבן, איפה ואיפה. כל עושה עול, בשאר דברים.

(יז) זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמֶלְק בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: (יח) אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֶב בְּךָ כָּל הַנְּחָשִׁים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עֲיַף וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים: (יט) וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יִקְנֶה אֶלְהֶיךָ לְךָ מִכָּל אֲיִבֶיךָ מִסְבִּיב בְּאַרְץ אֲשֶׁר יִקְנֶה אֶלְהֶיךָ נֶתָן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת זָכְרְ עֲמֶלְק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: פ

רש"י דברים פרק כה פסוק יז

(יז) זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ - אִם שִׁקְרָת בַּמִּדּוֹת וּבַמִּשְׁקָלוֹת הוּי דוֹאֵג מִגְרוּי הָאוֹיֵב, שְׁנֵאמַר (משלי יא א) מאזני מרמה תועבת ה', וכתוב בתריה בא זדון ויבא קלון:

העמק דבר, דב' כה: יז

סמך ענין להקודם, פרש"י עפ"י מדרש תנחומא "אם שקרת במדות ובמשקלות הוי דואג מגרוי האויב וכו', ואם כן נראה שעמלק שבא בעון משקלות." והוא פלא שהרי לא היה במדבר מסחור שיהא בהם מדות ומשקלות. אבל הענין יבואר ע"פ שנתבונן על מה שהפליגו חז"ל במס' ב"ב (ס"פ הספינה) בעון משקלות, עד שאמרו:

"חמור עון משקלות יותר מגילוי עריות." ומדוע חמור זה משארי גניבות? ותו, מה זה דמיון משקלות לג"ע עד שאמרו שזה חמור מזה? ונראה דכלפי דאמרו חז"ל ג' עבירות חמורות, היינו ג"ע ע"ז ש"ד, וחומר שבג' אילו אינו תלוי בעונש, שהרי עונש חילול שבת חמור מעונש עריות, אלא באשר שהאדם החוטא בא לחטוא בא' מג' אופנים: [1] או מהעדור האמונה בה' ובתורתו, [2] או מצד התגברות התאוה, [3] או מצד התגברות הכעס וכדומה במידות שנוגע בין אדם לחבירו. והנה הראש שבהעדור אמונה הוא ע"ז, והראש בתאוה הוא ג"ע, והראש שבמידות רעות הוא ש"ד, וכל עונות באים בא' מג' אופנים הללו. כגון המחלל שבת מצד פרנסה, ה"ז נוגע באמונה והוא שמץ ע"ז, ואם [מחלל שבת] למילוי תאוות נפשו ה"ז ענף מעריות, והנה הגרוע בשלושה עונות הללו הוא ע"ז, באשר נוגע לאמונה, וגם רחוק מן התשובה וכל באיה לא ישובון, ומעתה הגונב מחברו כלי יקר, יכול להיות שבא מצד התאוה לאותו כלי וה"ז מגדר עריות, אבל העושה משקלות שקר, אינו מדרך התאוה אלא חסרון אמונה בה' הזן ומפרנס בהשגחה פרטית לפי מעשיו, וה"ז מגדר ע"ז, על כן אמרו דעון משקלות אע"ג שאינו אלא ענף מע"ז ועדיין רחוק מראש הכפירה, מ"מ הוא חמור מג"ע שהוא ראש פרעות התאוה, באשר חסרון אמונה קשה לתשובה וגם נוגע לכבודו ית"ש.

R. N. Lamm: "Of these three, idolatry is the worst. It is the most fundamental, affecting not only the emotions but the whole outlook of a man; and it is pervasive and life-long, whereas the other two are usually spent upon committing the forbidden act."

ואחר שכן, נשוב לענין הפרשה של עמלק דכתיב "היש ה' בקרבנו אם אין, ויבוא עמלק," והענין תמוה, איך נפל ספק בלבבם אחר ראות עיניהם כל הניסים? וביארנו שם שנסתפקו אם ה' בקרבם, היינו בדרך הטבע, ... ועל זה החסרון באמונה בא עמלק [הלא ירא אלוקים] והיינו בעון משקלות.

שולחן ערוך חושן משפט רלא יט - עונש המדות והמשקלות קשה מאד, שאי אפשר למודד או לשוקל שקר לשוב בתשובה הגונה, והרי הוא ככופר ביציאת מצרים.

סמ"ע על שולחן ערוך חושן משפט הלכות אונאה ומקח טעות סימן רלא סעיף יט לה' ככופר ביציאת מצרים. מפני דכל המעוות במדות הוא מסתיר דרכו שלא יביטו בו בני אדם, ומהקב"ה אינו מתירא בסברו שאין השגחה מהש"י על מעשה בני אדם, וכל הכופר בהשגחה כופר ביציאת מצרים, ששם נתברר גודל השגחה שנגלה עלינו הש"י בכל אותות ומופתים שעשה למצרים. ...

MAN: From all this we see that the simple act, the mundane *mishpat* of fair weights, is in fact a very weighty act for it is *indicative* of our outlook on all *mishp'tim*. Do we accept that their authority rests in an *involved* God or do we believe that God is not interested, not involved, not the arbiter of our morality – that God is dead.

ניטשה: "היכן נעלם אלוהים?" קרא "אני אגיד לכם היכן. אנחנו הרגנו אותו - אתם ואנחנו! כולנו רוצחין! אבל איך עשינו זאת?"

בראשית פרק ב

(טז) וַיֵּצֵא יְקֹוֹק אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ הַגֵּן אָכַל תֹּאכַל: (יז) וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: ...

בראשית פרק ג ... (ד) וַיֹּאמֶר הַנְּחָשׁ אֶל הָאִשָּׁה לֹא מוֹת תָּמוּתוֹן: (ה) כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהִיִּיתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וְרַע: ... (כב) וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרַע ...

רב הירש (בר' ג: כב) - שתי דרכים נמסרו לבחירת האדם: לדון בין טוב לרע על פי רצון ה' – וכך לבור לו את דרך החיים, או להחליט בעצמו מה טוב ומה רע – וכך לבור לו את דרך המוות. אך בירר לו דרך המוות, לדעת בעצמו מה טוב ומה רע.

בראשית פרק ד (ח) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בְהִיּוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקֶּם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:

בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה ב -

ג) רבי יהודה בר סימון פתר קריא בדורות, "והארץ היתה תהו", זה אדם הראשון שהיה ללמה [תרגומו: תהו] ולא כלום, "ובהו" זה קין שבקש להחזיר את העולם לתהו ובהו, ...

ניטשה: האין אנו תועים כבתהו אינסופי?

יקוק מלך – יקוק מלך – יקוק ימלוך לעולם ועד